

διεξοδική ανάπτυξις τῆς περὶ Ῥωμαίων πραγματείας τοῦ διδασκάλου του Μοντεσχίου. Ἡ αὐτὴ φιλοσοφία παρ' ἀμφοτέροις, ἢ αὐτὴ μέθοδος τοῦ κρίνειν τὰ ἱστορικά, μέθοδος πολιτικὴ καὶ οὐσιωδῶς δογματικὴ, δικάζουσα τοὺς κατὰ καιροὺς πολιτισμοὺς ἐκ τῶν ἐπιπολαίων κυβερνητικῶν φαινομένων.

Ὁ Γίββων, ἐξ οὗ ἡ Εὐρώπη σήμερον ἔτι ἀντλεῖ τὰς περὶ μεσαιῶνός μας γνώσεις καὶ κρίσεις τῆς, ὁ ὑπέρτατος οὗτος δικαστὴς 22 αἰῶνων ἐθνικῆς ἡμῶν υπάρξεως, κέντρον τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος στερούμενον περιφερείας ἔθηκε τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐλὴν, τὴν δὲ βιογραφίαν τῶν βασιλέων ἀπὸ πρώτου μέχρι τελευταίου Κωνσταντίνου κατέστησεν ἄξονα, περὶ ὃν ἀπηωρημένην σύνολον τὴν Βυζαντινὴν σφαίραν περιεδίνησε. Τίς ὁ μὴ θαυμάζων ἐν τῷ βιβλίῳ του τὴν πολυμάθειαν, τὸν ἀκούραστον ζῆλον, τὴν λατρείαν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀρχαίας ἀρετῆς! Καὶ ὅμως ἡ συγγραφή αὐτὴ ὄζει γαιῶδές τι καὶ νεκριμαῖον καὶ ἐπιτύμβιον, ἀναμιμνήσκον τὴν πένθιμον Μοῦσαν τοῦ Γαχίτου. Τὸ βιβλίον αὐτὸ σχεδιογραφεῖ λαμπρῶς τὴν ἔξω τοῦ μεσαιῶνος μορφήν, ἀπεικονίζει θαυμάσιως τινὰς τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου, ἀλλὰ περαιτέρω δὲν φθάνει· παύεται ἐνταῦθα τὸ σκοπούμενόν του, οὔτε πρέπει ἐπὶ πλέον νὰ περιμένωμεν. Τὴν ὀλοσχέριαν τοῦ ἀπεικονίσματος, τὴν ψυχολογίαν τῆς πολιτείας, τὸ αἶσθημα, τὴν πίστιν, τὰς ἀπορρήτους τοῦ αἰῶνος ῥοπὰς, τὸν μύχιον, ἐνὶ λόγῳ, τῆς Νεοελληνικῆς υπάρξεως

ὄργανισμόν, ταῦτα οὔτε κἄν ὑπώπτευσεν ὁ διαμαρτυρόμενος λόγιος τῆς ΙΗ΄ ἑκατονταετηρίδος.

Ἐντεῦθεν μὲν ἡ Ῥωμαϊκὴ μεγαλειότης, ἐκεῖθεν δὲ ἡ ἀστραπαία τῆς Ἑλληνικῆς εὐφυΐας λαμπηδῶν ἐξεθάμβωσαν τῶν σοφῶν τούτων τὴν ὄρασιν. Καιρὸν δὲν ἔλαβον νὰ ἐννοήσωσιν ἐν τῇ μέθῃ τοῦ θαυμασμοῦ, ὅτι καθὼς ἡ θεία Ἐνσάρκωσις τὸν εὐδιάσειστον τῆς ἀρχαιότητος λόγον μετέβαλεν εἰς λόγον πανάνθρωπον, ἀμετακίνητον, οὕτως ἀνεσκεύασε καὶ τὴν μέθοδον τοῦ ἐκζητεῖν τὰς ἔκτοτε συμβάσας ἱστορικὰς περιπετείας, τὰς τε ἠθικὰς, καὶ κοινωνικὰς, καὶ πολιτικὰς, καὶ διανοητικὰς· ἔτρεψε, δηλονότι, τὴν ἐρμηνείαν τῶν γεγονότων ἐπὶ τὸ πνευματικώτερον καὶ καθολικώτερον. Ὅθεν, δυσανασχετήσαντες κατὰ παντὸς μὴ ὀμαλοῦ, εὐδιαγνώστου, τερπνοῦ, ἡδονικοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἣν ἐνόμισαν Ἀσιανὸν παράδεισον, εἰς ἀπόλαυσιν τρυφῶν ἀτελευτήτων διωρισμένον· μισήσαντες τὰς ἀνωμαλίας τοῦ παρελθόντος, τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἐνεστῶτος, τὰς μερίμνας περὶ μέλλοντος, ὅπως κεχηνότες ἐκθειάσωσι τὰς μακαριότητας τῶν χρυσοῦν αἰώνων, καὶ ἀνετώτερον οἱ φιλόμουσι κοιτάσωσιν ἐπὶ ῥόδων ποιητικῶν, οὔτε τὴν τοῦ ἱστορικοῦ λόγου μεταβολὴν ὁδηγία τῶν Γραφῶν ἐξετίμησαν, οὔτε λοιπὸν τοὺς τρόπους ἀνίχνευσαν τῆς βαθμιαίας ἐνσαρκώσεώς του ἐν τῇ βιολογίᾳ τοῦ μεσαιῶνος. Πάντως οὖν ἠγνόησαν, καί ται πολυπραγμονήσαντες, ὅτι νέος ἐπεφάνη κανὼν καὶ τύπος κάλλους, πολλῶ διαφέρων τοῦ σεσοφισμένου καὶ τοῦ κατ'ἐπιτήδευσιν. Ὅτι τῆς

ἐν Χριστῷ παλιγγενεσίας εὐαγγελισθείσης, πᾶν γένος εἰς ζωὴν προωρισμένον καθήρμοσε τοὺς νόμους τῆς πολιτείας του ἐν τῷ τύπῳ τῆς θείας ἐκείνης ἀριστοτεχνίας. Ἄρα οὔτε τὴν πρόοδον ὠμολόγησαν, τὸν οὐρανοφύτευτον νόμον αὐτὸν τῆς ἱστορίας, δι' οὗ προβαίνουναι αἱ κοινωνίαι πρὸς ἐπίγνωσιν θεότητος, πρὸς τὴν πεφωτισμένην συναίσθησιν τοῦ προορισμοῦ των, πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ καινοῦ ὑπογραμμοῦ ἐπὶ τῆς ἐνεστῶσης καὶ τῆς μελλούσης αὐτῶν βιώσεως.

Οἷα δὲ ἡ μέθοδος, οἷον τὸ ὄρμητήριον τῆς κρίσεως, τοιαῦτα καὶ τ' ἀποτελέσματα τῆς μελέτης.

Ἐρώτησον αὐτοὺς λ.χ. πότε καὶ ποῦ λήγει ὁ βίος τῆς Ἑλλάδος;— Ἡ ἐνέργεια τοῦ ἑλληνισμοῦ, θέλουσιν ἐτοίμως ἀποκριθῆ, παύεται ἅμα τῇ ἑλληνικῇ αὐτονομίᾳ, λήγει ἐνθα ἐπέβαλεν ἡ κατάκτησις εἰς τοὺς δουλωθέντας Γραικύλους, τὴν αὐθεντίαν τῆς Ῥώμης, τὸ μέγα τοῦ Λατίου ὄνομα. Ὡς ἀπώλεσε τὴν αὐτονομίαν, μεγαλουργίας ἀφετήριον ὡς ἀπέθεσε τὰς Ὀμηρικὰς τῆς δάφνας εἰς πόδας Ῥωμαίων δεσποτῶν καὶ θρησκομανῶν ἱερέων, ἡ Ἑλλὰς ἀμέσως ἀπεβίωσεν. Ἀπεβίωσε δὲ οὐ μόνον διανοητικῶς, ἀλλὰ καὶ κοινωνικῶς ἔτι, καὶ ἐθνικῶς. Ἀπесύρθη τῆς σκηνῆς, κατέδυσεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν ἀναμνήσεων, πρὸς τοὺς ἐπιζήσαντας μὴ κληροδοτήσασα, εἰμῆ πνα σωρὸν ἐρειπίων καὶ βιβλίων.

Ἰ Τάχα μάρτυρες ἀρμοδιώτεροι, καὶ δίκασται ἀσυγκρίτως ἀπαθέστεροι τῶν σοφῶν τούτων δὲν ὑπῆρξαν οἱ σοφοὶ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ

χριστιανισμοῦ, αὐτοὶ οἱ αὐτοπτῆσαντες τὸ μυστήριον, ὅπερ μετεμόρφωσε τὸν ἑλληνισμόν, καὶ εἰς δύο ἡμικόσμια διεχώρισε τὴν ἱστορίαν μας ;

Ἄνεγνωμέν ποτε σελίδα τινὰ τοῦ Ἰερωνύμου σαφέστερον πάσης νεωτέρας πραγματείας ὑποτυποῦσαν τὴν μυστηριώδη τῶν δύο τούτων ἡμικοσμίων συνοχὴν, ὅθεν προκύπτει ἡ ὀλομέλεια τοῦ γένους μας. Γίνεται λόγος περὶ τινος παιδίσκης, θυγατρὸς μὲν γυναικὸς χριστιανῆς, ἐγγόνης δὲ ἱερέως εἰδωλολάτρου. — « Θεὸ παντοδύναμε, ἐκφωνεῖ ὁ δυτικὸς τὸ γένος, Ἕλληνα δὲ τὴν εὐφυλίαν ἅγιος, τίς ἤθελέ ποτε φαντασθῆ, τίς τῶν πατέρων μας ἤθελε πιστεύσει, ὅτι εἰδωλομανῆς τις ἱερεὺς ἐμελλεν εἰς τὸ ἔσχατον γῆρας νὰ γείνη πάππος εὐειδοῦς ἐγγόνης, παρὰ τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου δωρηθείσης ταῖς ἱκεσίαις εὐσεβοῦς μητρὸς ! Ὅτι περιχαρῆς καὶ μειδιῶν ὁ γέρον λειτουργὸς τῆς ψευδοθείας ἐμελλεν ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτοῦ νὰ καθίσῃ τρυφερὰν νύμφην Χριστοῦ, ψάλλουσαν τὸ Ἄλληλούϊα, καὶ ὑμνωδοῦσαν τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἀδάμ ! » — Ἄρα δὲν ἐκτυποῖ τὸ σύμπλεγμα τοῦτο τὴν νεοφώτιστον Ἑλλάδα, ἐν τῷ μεταλαβεῖν παρὰ τῆς ὑπεργῆρου πολυθείας τοῦ ἀπορρήτου τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως ; Διάφορα μὲν πρόσωπα ὑφίστανται ὁ εἰδωλολάτρης γέρον καὶ ἡ χριστιανὴ παρθένος· ὅμως, τὸ κοινὸν αἷμα πᾶσαν ἐξαλείφει θρησκευτικὴν διαφορὰν. Πάππος καὶ ἐγγόνη, καί τι μὴ ὁμήλικες, μήτε ὁμόθησχοι, ἀλλὰ διὰ τὸ ὁμογενὲς καὶ τὸ συμφυτικὸν τῆς ἀγάπης, εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἠθικὸν πρόσωπον συν-

ταυτίζονται. Καὶ ὁ μὲν εἰδωλολάτρης, τὴν ἐν Πνεύματι Ἀγίῳ βεβαπτισμένην παιδίσκην ἐπὶ τὰ γόνατα τιθέμενος, καθαγνίζεται, αὕτη δὲ πάλιν παρὰ τοῦ πάππου διδασκομένη τὰ προγεγενημένα, πληροφορεῖται περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς καὶ περὶ τῶν γενεθλίων τῆς.

Ὁ Χριστιανισμὸς, τὸ μέγιστον καὶ συντελεστικώτατον συμβάν τῆς παγκοσμίου Ἱστορίας, ἐν Ἑλλάδι συνίστησιν ἀπὸ πρώτης τὸ θέατρον τῆς ἐνεργείας του· κατὰ τῆς φιλομύθου πατρίδος τῶν Ἡσιόδων καὶ Ὀμήρων ἀποσκήπτει τὰς πρώτας βολὰς· ἐν τῇδε τῇ ἐστία τῆς θεοποιείας προεξασκεῖται εἰς τὴν τελειουργίαν τῆς ἀναστοιχειώσεως, ἣτις θέλει ποτὲ μεταβάλει τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου! Διατί τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων πληροῦσι κατὰ μέγα μέρος τὰ Ἑλληνικά; Διότι ἔπρεπεν εἰς τὴν γῆν ταύτην τοῦ Λόγου, νὰ βάλωσι τὰς πρώτας ρίζας οἱ σπόροι τοῦ Πνεύματος. Ἡ σοφία τῶν Ἀθηνῶν, ὡς ἀποσκοπῆς ἐκεῖθεν εἰς τὴν οἰκουμένην πυρρῶς ἐκείθεν ὡς ἔλεγεν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος, φλέγει τὴν καρδίαν, ἐλκύει τὴν προσοχὴν τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν. Ὁ πρωτάγγελος Παῦλος, ἀληθῆς περιστερὰ πᾶσα ἐκ τῆς κιβωτοῦ, σπεύδει πρὸς τὴν Ἀττικὴν. Πρῶτος δὲ τῶν χριστιανῶν τὰς ἐγχωρίους παραδόσεις ἐπικαλούμενος, πρῶτος δωρεᾶ Πνεύματος ἐπαγγελλούμενος τῆς Κλητῆς γενεᾶς τὴν σωτηρίαν, ἀγορεύει ὑπὲρ ἐνότητος Θεοῦ καὶ θεότητος Χριστοῦ, καὶ προσδοκίας μελλούσης ἀναστάσεως. Ἡ ἡχώ τῆς Πνευχῆς

μεταδίδει τὴν μεγάλην ἀγγελίαν, ἀπὸ ὄρους εἰς ὄρος μέχρι Κορίνθου καὶ Πατρῶν, ἕως ἄκρας Ἑλλάδος. Ἐκαστος φθόγγος τοῦ ῥήτορος κλονεῖ τὰς βάσεις τῆς πολιτείας, κατεδαφίζει ἓνα βωμόν. Ὁ Ἄρειος Πάγος, φύλαξ τοῦ παρελθόντος ὑποχωρεῖ· ἡ Ἀκρόπολις, εἰς μέλλουσαν ἀνάστασιν προωρισμένη, ἀνοίγει τὰς πύλας της, καὶ ἡ Ἑλλάς ἀπασα εὐαγγελίζεται, τῆς κοσμικῆς ἡγεμονίας της παραιτουμένη πρὶν ἢ ὁ Ἀνθύπατος Ῥωμαῖος μάθῃ, ὅτι εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἄλλος Δεσπότης ἰσχυρότερος ὑποκατέστη.

Νέα φάσις ἱστορίας. Ἀπόκρυφος μεταπολίτευσις. Πνεῦμα Κυρίου ἦλθεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπεσκίασεν αὐτήν.

Ἡ εἴσοδος τοῦ Θεοῦ Λόγου εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Πλάτωνος διαιρεῖ τὴν ἑλληνικὴν διάνοιαν εἰς δύο κόμματα, ὧν ὁ ἀνταγωνισμὸς εἴμαρται νὰ διατηρήσῃ τὴν ζωὴν εἰς τὸ σῶμα, ἕως οὔ πληρωθῶσιν οἱ χρόνοι τῆς πνευματικῆς ἀναβιώσεως. Τὸ μὲν ἐξ αὐτῶν ἀσπάζεται τὴν σοφίαν τοῦ μέλλοντος, ἐπερειδόμενον πρὸς τὸν πρεσβύτερον Πλατωνισμὸν, διὸ παραιτεῖται τῆς μερικῆς ἑλληνικῆς ὀνομασίας καὶ περιβάλλεται τὴν καθολικὴν καὶ οἰκουμενικὴν ὀνομασίαν τοῦ χριστιανισμοῦ. Τὸ δ' ἕτερον, προσφυέστερον τῷ Νεοπλατωνισμῷ καὶ τῷ Συγκριτισμῷ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐπιμένει εἰς τὴν αὐθεντίαν τοῦ παρελθόντος καὶ εἰς τὰ δόγματα τῆς σχολῆς, διὸ ἀποποιεῖται νὰ ὁμολογήσῃ θρήσκευμα τὸν χριστιανισμὸν, καὶ διατη-

ρεί τὸ ἀρχαιοπαράδοτον ὄνομα τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνότητος.

Τέμνεται λοιπὸν ὁ τότε ἑλληνισμὸς εἰς δύο συστήματα ἀντίθετα, εἰς χριστιανισμὸν θρησκείαν καὶ εἰς χριστιανισμὸν φιλοσοφίαν.

Καὶ ἡ μὲν πόλις τῶν Ἀθηνῶν, αὐτὴ, ὅπου «πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες ξένοι, εἰς οὐδέν ἕτερον εὐχαιροῦσιν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν ΚΑΙΝΟΤΕΡΟΝ,» ἡ πόλις τοῦ Ἀναξαγόρα, τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Διονυσίου, αὐτὴ τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Τριαδικὴν Θεαρχίαν ὁμολογήσασα, γίνεται μητρόπολις πίστεως προσωρινῆ, ἀποτίθησι τὴν Ἑλληνικὴν ὀνομασίαν τῆς, ἀναγορεύεται βασιλεύουσα πνευματικὴ τοῦ ἐν Χριστῷ ἀναγεννηθησομένου Πανελληνίου. Ἡ δὲ Ἀλεξάνδρεια, ἐγκαρτεροῦσα εἰς διδασκαλίαν φιλοσόφων, ἢ παραδέχεται τὸν χριστιανισμὸν, ὡς ψιλὴν θεωρίαν, ὑποβεβλημένην εἰς τὴν βάσανον τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἢ ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ μεγάλου Ἑλληνικοῦ ὀνόματος καταπολεμεῖ τοὺς προσηλύτους τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ κατακρίνει τὴν Ἐνσάρκωσιν. Καὶ στρατιῶται μὲν Χριστοῦ, φοιτηταὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἐξέρχονται οἱ Διονύσιοι, οἱ Ἀθηναγόραι, οἱ Κοδράτοι, οἱ Πολύκαρποι, οἱ Χρυσόστομοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Συνέσιοι, μαθηταὶ Παύλου καὶ ἤδη τῆς Χριστιανισθείσης Ἑλλάδος ἀντιπρόσωποι. Ὑπέρμαχοι δὲ τῆς ἐτέρας γνώμης προβαίνουσιν οἱ Ἰάμβλιχοι, οἱ Πορφύριοι, οἱ Λογγῖνοι, οἱ Φίλωνες, οἱ Πλωτῖνοι, οἱ Ὠριγένεις, οἱ Ἰουστῖνοι, καὶ ἄλλοι πολλοὶ, Ἕλληνες μὲν τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν σοφίαν,

ἀλλὰ τὰ δόγματα τοῦ κοινοῦ ὀρθοκράτους ἢ ἀποκρούοντες, ἢ ἕκαστος κατ' ἀρέσκειαν τροποποιῶντες.

Ἡ διαμάχη τῶν φρονημάτων, ὁ ἀνταγωνισμός τῶν πεποιθήσεων διαρκεῖ πεισματώδης ἐφ' ὅλας τρεῖς ἑκατονταετηρίδας. Ἐνῶ δὲ πόλεμος κινεῖται εἰς τὸ ὑπερῶν τῆς κοινωνίας, ὑποκάτω τῆς συμβολῆς ὁ λαὸς σιγᾷ, μὴ δυνάμενος νὰ συμμερισθῇ τοὺς διανοητικούς ἀγῶνας τῶν πεπαιδευμένων. Καί τοι ὅμως σιγῶν, ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς πιστεύει. Καί πιστεύει διότι « Θεοῦ ἔστι γεώργιον, συνεργὸς Θεοῦ, Θεοῦ οἰκοδομή. »

Ἡ πίστις αὕτη τῶν ὄχλων ἐπιβαρύνει τὴν πλάστιγγα.

Μετ' οὐ πολὺ τὸ δόγμα τῆς Ἐνσαρκώσεως ὑπερτερεῖ, καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς σχολῆς καταδικάζεται. Αἴρεται τότε ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος τῶν Ἀθηνῶν ἡ σημαία τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὑπόδειγμα τῆς μετέπειτα καθιδρυθείσης εἰς Κωνσταντινούπολιν: ὑπερθεν δὲ τῆς Ἀκαδημίας κυματίζει ὁ Σταυρὸς, σύμβολον ὑποταγῆς, πάθους, θυσίας, γεύσεως θανάτου! . . . . Οὕτως, ἡ Ἑλλάς, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ συντάκτου τῶν Πράξεων « συνθάπτεται τῷ Χριστῷ, ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, » παραδίδεται εἰς θάνατον διὰ Ἰησοῦ, ἵνα, ὡς ὁ Ἰησοῦς πατήσῃ ποτὲ τὸν θάνατον διὰ θανάτου.

Συνθήκη κοσμοσωτήριος Ἑλλάδος καὶ Χριστιανισμοῦ, θεοκέλευστος συζυγία, τὸ μέλλον ἀμφοτέρων εἰς τοὺς αἰῶνας ἐξασφαλίζουσα! Ἡ

μὲν Ἑλλάς παρέχει ἐπ' ἀγαθῷ τῆς οἰκουμένης τῷ Χριστιανισμῷ παιδείαν, γλῶσσαν, εὐφυΐαν, καρτερίαν ἀκλόνητον εἰς βασανιστήρια· προσφέρει θυσίαν αἱματηράν τε καὶ ἀναίμακτον· ὁ δὲ Σωτὴρ τοῦ κόσμου τίθησιν εἰς τὸν δάκτυλον τῆς μνηστῆς τὸν ἀρραβῶνα τῆς σωτηρίας.

Ἐκτοτε Ἑθνικός καὶ Ἑλλην διακρίνουσι τὸν εἰδωλολάτρην ἀπὸ τοῦ Χριστιανοῦ, τὸν φιλόσοφον ἀπὸ τοῦ σοφοῦ, τὸν μὴ πιστεύοντα εἰς τὴν ἰσότητά καὶ τὴν βαθμιαίαν ἐξευγένισιν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ ἀσπασαμένου τὸ δόγμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος, τὴν προσδοκίαν τῆς σωτηρίας. Ἑλλην σημαίνει υἱὸς ἀνθρώπου, Χριστιανὸς δὲ υἱὸς Θεοῦ. Ἄλλως τε τίς ἡ ἀπόλυτος ἀνάγκη τῆς Ἑλληνικῆς ὀνομασίας; Ἄραγε δὲν ἦτο ἑλληνοπῶνυμος ὁ Χριστὸς αὐτός;

Θαῦμα ξένον καὶ ὄντως ἐκπληκτικόν! Διαλύεται ἐν σιγῇ ἡ ἐνδοξοτέρα τῶν ἐθνοτήτων τῆς ἀρχαιότητος· τὸ καύχημα τῶν αἰώνων ἀποσυντίθεται ἐν σκιᾷ θυσιαστηρίου, καὶ οὔτε ὁ τότε, οὔτε ὁ σήμερον κόσμος ἐνόησε πῶς ἐτελέσθη τὸ μυστήριον! Τίς ἄλλος βραχίων, εἰμὴ μόνος ὁ τοῦ Θεοῦ, ἠδύνατο νὰ στερήσῃ τοῦ προσφιλοῦς αὐτοῦ ὀνόματος λαὸν θρησκευτικῶς ἀνέκαθεν προσπεφυκότα εἰς τοιοῦτο κειμήλιον, τὸ δὲ ξένισμα νὰ κατορθώσῃ μόνον καὶ μόνον διὰ τῆς πειθοῦς! Ἄλλην ὁμοίαν μεταβολὴν ἡ ἱστορία τῆς λοιπῆς χριστιανωσύνης δὲν μαρτυρεῖ!

Συνεπεία τοιαύτης ἀλλαγῆς, τὸ πρωτότυπον καὶ δημιουργὸν τοῦ γένους τρέπονται εἰς ἄλλην

διεύθυνσιν. Διαλύονται τὰ γοητεύματα τῆς ἀτομικῆς φιλοδοξίας, περιστέλλεται ἡ τερατεία τῶν ὀνομάτων, ταπεινοῦται τὸ μάταιον τῆς ἐπιδείξεως. Καὶ ὅμως, εἰς καταβάλλονται αἱ ἡδοναὶ τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς φιλοπρωτίας, ἀλλ' εἰς ἀμοιβὴν τὸ γένος ἀνταπολαμβάνει ἄλλο τι προτέρημα τιμαλφέστερον, οὐ τινος πρότερον ἐστερεῖτο.

Ὁ ἀνακαινιζόμενος Ἑλληνισμὸς πλεονεκτεῖ τοῦ πρεσβυτέρου πρὸς συναίσθησιν ἑαυτοῦ καὶ πρὸς πνευματικὴν διαστολὴν, ὅρα ὑπερτερεῖ καὶ κατ' ἐθνικὴν συνάφειαν. Γίνεται γὰρ λαὸς ἐπίδοξος ὁ μὴ πρότερον λαός· γίνεται κύριος ὁ δοῦλος, γνωστικός ὁ πρότερον ἀμαθής. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ βασιλεία τῆς ἐθνικῆς ἀφομοιώσεως καὶ συγχωρεύσεως, ἡ πολυχρόνιος προπαίδεια τοῦ ἐθνικοῦ γινῶθι σαυτόν. Προοιμιάζεται ἀπὸ τοῦ νῦν ἡ περίοδος ἐκείνη, καθ' ἣν τὸ γένος μέλλει νὰ ἐπαισθανθῇ τοῦ αἵματος τὴν κυκλοφορίαν εἰς πάντα τὰ μέλη τὰ συνιστῶντα τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του. Δὲν ἐλειτούργησεν ἄχρι τοῦ νῦν εἰμὴ ὁ ἐγκέφαλος μόνος· θέλουσιν ἀπὸ τοῦδε συλλειτουργήσῃ οἱ πνεύμονες καὶ ἡ καρδία.

Τῷ ὄντι· Ἦ Πότε ἀνακύπτει ὁ Ἑλληνισμὸς τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων κεκαθαρισμένος; Πότε, εἰ μὴ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἀναφαίνεται ἀκέραιος, ὀλομελής, ἀπαραχάρακτος, καθάπερ σκεῦος ἐξ ἀμιγοῦς φεράματος κατασκευασθέν; Πᾶν ὅ,τι ἀπέβαλον αἱ κυριότητες, οἱ πλούσιοι, οἱ εὐπατρίδαι, οἱ σοφοὶ καὶ πάσης τάξεως οἱ ὀλιγάρχαι, τοῦτο μεταβαίνει

εἰς ὄφελος τῆς κοινότητος. Οἱ χυμοὶ, οἱ ζωοποιήσαντες καὶ δόντες κίνησιν εἰς τὸ ἄτομον, μετοχετεύονται βαθμηδὸν εἰς τὰς φλέβας τῆς κοινωνίας ὅλης. Τὸ στῆθος σφριγᾷ, ὁ σφιγμὸς πυρέσσει, τὸ ἄψυχον σῶμα πιμπλάνεται πνεύματος, ἐπαιωροῦν τὴν ὕλην πρὸς οὐρανόν. Ὁ Νοῦς ἐκεῖνος τοῦ Ἀναξαγόρα, ἐπ' ἄπειρον ἀναπτυσσόμενος, γίνεται νοῦς κοινός· τὸ δὲ δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους, μύχιον λαϊκῆς συνειδήσεως προανάκρουσμα, πρόδρομος ἀρμονίας ἐθνικῆς, ἐνσαρκούμενον εἰς ὅλην τὴν κοινωνίαν, ἐξαγορεύει χρησμούς δημῶδεις περὶ ἱεροῦ προορισμοῦ, καὶ δὲν παύει στιγμὴν προαναγγέλλον τοῦ γένους τὴν μέλλουσαν ἐπανόρθωσιν.

Οὕτω πως ὁ Χριστιανισμὸς ἐνεργῶν, εἰσδύει τέλος εἰς τ' αὐτὰ τῆς ἑλληνικῆς οὐσίας· μεταβαίνει ἀπὸ τῆς βίβλου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, κἀντεῦθεν εἰς τὴν οἰκογένειαν. Καὶ δὴ μᾶλλον θαρρήσας, μετασκευάζει τὴν κοινωνικὴν ὕφην κατὰ σχέδιον πλατύτερον. Ἡ ὀλιγαρχικὴ φύσις τοῦ δράματος τρέπεται εἰς δημοτικὴν, τὸ δὲ πολύπλοκον τῶν πράξεων προχωρεῖ εἰς τὸ ἀπλούστερον. Ἐνεισάγει πάθη φιλεύσπλαγχνα, τὰ δὲ ἀνήμερα τούτων ἀποβάλλει. Ἀλλὰ καὶ τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν τροποποιεῖ ἐπὶ τὸ ἀναλυτικώτερον, τὸ μὲν λεκτικὸν ἐραυίζόμενος ἐκ τῶν ἐν χρήσει ἀγοραίων διαλέκτων, τοῦ δὲ λόγου τὴν σύνταξιν χάριν κοινοχρησίας ἐξομαλίζων. Θέλομεν ἰδεῖ μετ' ὀλίγον, ὅτι μετατοπίζει καὶ αὐτὴν τοῦ δράματος τὴν σκηνήν.

Ἄλλ' ἂν καὶ θεότητες, καὶ ἦθη, καὶ πρόσωπα μετεβλήθησαν, ἂν ἡ γλῶσσα μετεῤῥυθμίσθῃ, καὶ ἡ οἰκονομία κατὰ κράτος μετεσκευάσθῃ, ἂν, ἐνὶ λόγῳ, γέγονε τὰ πάντα καινὰ, ὅμως, καί τι ἀνεπαφον ἀπομένει ἐν τῇ γενικῇ ἀνατροπῇ. Τί δὲ τοῦτο; Ὁ Χορὸς, ἢ χωρὶς μεταφοῶς, τὸ ἀνώνυμ-πλῆθος. Ὁ χορὸς, φωνὴ καρδίας, ἡχὴ αἰώνων, προσωποποιήσις τῆς δημώδους γνώμης, θέλει ὑποκριθῆ ἐν τῇ καινῇ παραστάσει τὸ πρότερον σχῆμα, ἐκτός, ὅτι προβάδην θέλει χωρίσει ἀπὸ τοῦ προσκηνίου εἰς τὸ μέσον τῆς σκηνῆς καὶ, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀριστοτεχνήματος, θέλει λάβει μέρος δραστηριώτερον εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς πράξεως. Καὶ πραγματικῶς ἡ διαγωγὴ τοῦ λαοῦ κατὰ τὸν μεσαιῶνα παρίσταται ὑπό τι σχῆμα λυρικόν, τοῦ τραγικοῦ χοροῦ τὸ πρόσωπον ἀναμιμνησκον. Μέρος μὲν ἐνεργὸν εἰς τὴν πρᾶξιν οἱ Δῆμοι σπανίως ἔχουσι. Καὶ ὅμως οὗτοι συνήθως ἐπισπέρχουσι τὴν διάλυσιν. Καθὼς πλανῆται τινὲς ἄγνωστοι καὶ ἀδιόρατοι προξενούσιν ἀνωμαλίας ἐπαισθητὰς εἰς τὴν περιστροφὴν τῶν ἑτέρων πλανητῶν, τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ παρουσία τοῦ λαοῦ ἀδιακόπως ἀπωθεῖ τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὴν ἄλωσιν καὶ πάλιν ἐλαύνει τὴν ἄλωσιν πρὸς τὸν ὑπὲρ ἐξαγοράσεως ἀγῶνα.

Ὁ νόμος λοιπὸν τῆς ἀναμορφώσεως εἰσήχθη ἡ κοινωνία μεταπλάσσεται ἀκατασχέτως ἤδη τὸ γένος ὥρμησεν εἰς τὴν πίστιν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Ἄλλὰ ποῖον ἄρα τὸ μέλλον αὐτό; Τί ἀκριβῶς ὑπὲρ Ἑλλάδος ἢ νέα χάρις ἐπαγγέλλει; Τίς

ὁ τελικὸς τοῦ ἀράβωνος σκοπός: Πῶς δὲ ἡ ἐπαγγελία θέλει λάβει τὴν ἐκτέλεσιν;

Ἴδου ὁ νόμος. Θέλει μεταβληθῆ τὸ Γένος εἰς Ἔθνος· θέλει τραπῆ ἡ ἀσυνάρτητος ποικιλία εἰς ἐνότητα ἀδιαχώριστον, εἰς οἰκογένειαν ἀκαταπαύστως ἀπαρτιζομένην ἐν ὁμοιομορφίᾳ καὶ συμφυΐᾳ εἰς ἔθνος, διὰ τὴν ἀναζώωσιν τῶν μελῶν, προβαῖνον ἐπὶ συντέλειαν καὶ πολιτικὴν ὁμόνοιαν. Προήγγειλεν ἡ Ἐνσάρκωσις τὴν ἀναγέννησιν· νῦν δὲ τὴν ἀναγέννησιν αὐτὴν θέλει τελειουργῆσαι ἡ τοῦ Τριαδικοῦ τύπου στερεοποίησις. Τὸ Βάπτισμα ἐξορκίζει τὴν πολυμιξίαν, τὴν πολυμορφίαν, τὰς δεχονοίας, τὰ κόμματα, ἅπερ εἰσήγαγε προηγουμένως τὸ πολυπρόσωπον τῆς θεότητος. Νῦν δὲ, κατὰ τὸν τύπον τῆς ὁμοουσίου καὶ ἀδιαχωρίστου Τριάδος, ἡ Ἐθνικὴ ποικιλία θέλει συνέλθει εἰς τρισυπόστατον ἐνότητα.

Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐπαγγελίας ταύτης πέφυκεν ἐν τῶν κυριωτέρων μελετημάτων τῆς Ἱστοριονομικῆς ἐπιστήμης. Ἡ Ἱστορονομία ἀνιχνεύει τοὺς τρόπους, δι' ὧν ὁ Τριαδικὸς τῆς ἐνότητος τύπος εἰσέρχεται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ καὶ βαθμηδὸν ἀνάγει θρήσκευμα, γλῶσσαν, ἥθη, πατρίδα, θεσμούς, εἰς ἐντολὴν ἀμέριστον, ἐνοειδῆ τε καὶ ἐνωπιόν. «Ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι Θεοῦ ἐν αὐτῷ τῷ ναὶ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀμήν».

Πῶς ἐξετελέσθη τὸ θαῦμα; Συμπτύσσομεν τὴν ἱστορικὴν θεωρίαν εἰς ὀλίγας λέξεις.

Ἐνῶ τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν ἡ νέα πίστις ἀνεκαίनिζε διὰ βαπτίσματος καὶ διδαχῆς, ἡ πα-

λαιὰ τῆς Ῥώμης θρησκεία διήνυεν ὁδὸν ἀμαρτίας, τὴν πολιτείαν ὅλην εἰς τὸν ἑαυτῆς ὄλεθρον συνεπισύρουσα. Οἱ δεσμοὶ τῆς οἰκογενείας κεχασμένοι· τὰ ἥθη βεβυθισμένα εἰς ἄκραν χαινότητα, ἀκολασίαν καὶ ἀδράνειαν· ἡ πάτριος λατρεία ἀποβάσα χαμερπείας ἐργαστήριον, ὄργανον ἀποθέσεως τυράννων, κιναιδῶν, μοιχαλίδων. Ὁ θρόνος ἔρμαιον γυναικῶν βουλευτῶν, ἡ βαρβάρων νεηλύδων, σπανίως δὲ βραβεῖον ἀνδρίας καὶ συνέσεως. Στίφη βαρβάρων, ἐν τούτοις, τὴν Αὐτοκρατορίαν πολιορκοῦσι, καὶ τὰ μέλη αὐτῆς τῆδε κάκεισε κατακερματίζουσιν. Ἐνῶ δὲ ὁ κύκλος τῆς ἐπικρατείας συστέλλεται μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον, καὶ αὐτὴ ἡ εἶδρα τῶν Καισάρων ἀντηχεῖ τὴν ποδοκρουστίαν τῆς προχωρούσης βαρβαρότητος, ὁ μὲν λαὸς ζητεῖ ἄρτον καὶ κίρκησίους ἀγῶνας, ὁ δὲ Γαλλιανὸς αὐτοκράτωρ, τῆς κλίνης ἐγειρόμενος, ἐρωτᾷ, τί ἀριστήσομεν αὔριον ;

Ἄνῆρ τις δραστήριος ἀναβαίνει περὶ τοιαύτην ἀκμὴν τὸν αἰμοσταγῆ καὶ φόνιον ἐκεῖνον θρόνον. Προνοήσας οὗτος τῆς αὐτοκρατορίας τὸν κίνδυνον, συλλαμβάνει τὴν ιδέαν τοῦ ἀνακαινίσει αὐτὴν ἐκ θεμελίων. Ἐπινοεῖ καινὸν σύστημα κυβερνητικὸν, πειρᾶται νὰ συγκεντρώσῃ εἰς ἑαυτὸν πᾶσαν ἱεράν καὶ κοσμικὴν ἐξουσίαν, προσπαθεῖ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν οἰκονομίαν εἰς τὸ ἀπλούστερον. Ὁ Διοκλητιανὸς ἐπιχειρεῖ ὑπὲρ Ῥωμαίων, ὅ,τι σήμερον ἡ Εὐρώπη προσπαθεῖ, ἡ φαίνεται προσπαθεῖσα ὑπὲρ Τούρκων. Ἀλλὰ πῶς ἀνθρώπου βουλή δύ-

ναται νὰ ὑπερβῆ νόμους ἱστορικοὺς ἄνωθεν ἐψηφισμένους ; Ἦσαν τότε ἡ πολυθεία καὶ τὸ κράτος τῆς Ῥώμης καταδεδικασμένοι εἰς θάνατον, καθὼς τὰ νῦν βραίνει πρὸς τὸν τόπον τῆς καταδίκης ὁ Μωαμεθανισμός. Πελώριον ἦτο τὸ σχέδιον αὐτὸ, ἀλλὰ προσκόμματα ἐπὶ προσκομμάτων ἀνεφύοντο καθ' ἑκάστην. Ὁ Διοκλητιανὸς ἀπολέγεται, ἀπελπίζεται, καὶ μετ' ὀλίγον τοῦ θρόνου παραιτούμενος, ἀποθνήσκει προαισθανόμενος τῆς πολιτείας τὴν καταστροφὴν.

Ἡ ἀποτυχία τοῦ Διοκλητιανοῦ φωτίζει τὸν διάδοχόν του. Ἦγγιζεν, ἄλλως τε, ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἔμελλεν ἡ Ἑλλάς νὰ μεταβῆ εἰς νέαν φάσιν πολιτικὴν, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ὠρισμένον στάδιον τῆς ἐνοποιήσεως. Ἀκατόρθωτον κρίνας ὁ Κωνσταντῖνος τῆς ἐτοιμοῦρόπου Ῥωμαϊκῆς πολιτείας τὴν ἐπανόρθωσιν διὰ μέσου τῆς πολυθείας, ἀποφασίζει καὶ ἐπικυροῖ τὸ παράβολον σχέδιον τοῦ ἀποκεφαλίσαι τὴν Ῥώμην, τοῦ χωρίσαι τὸν αὐτοκράτορα ἀπὸ τῆς βασιλευούσης. Ἄδεται, ὅτι καὶ ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ εἶχε προηγουμένως συλλάβει τοιοῦτον τινὰ σκοπόν. Ὁ ἀνακαινισμὸς τῆς πολιτείας εἶχε βέβαια χρεῖαν καὶ θρησκευάματος καινοποιου· ἡ δὲ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου, τὸ βάπτισμα παραλαβοῦσα, ἐπὶ στόματος εἶχεν ἐλπίδας, ἀνάστασιν, ἀναμόρφωσιν. Τί λοιπὸν πλέον ; Ἡ πίστις ἦν ἐζήτει, ἐφώλευεν ὑπὸ τὴν στέγην του αὐτῆν. Ὁ καινότημος αὐτοκράτωρ στρέφει τὸ βλέμμα πρὸς τὸν χριστιανισμόν, δηλαδὴ πρὸς Ἀνατολήν καὶ ἀληθῆς τυχοδιώκτης. ἐστεμμένος, τὴν Ῥώμην παρα-

δίδων εἰς διάθεσιν τῆς θεᾶς Τύχης της, ἀπέρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν πατρίδα τοῦ πρὶν μὲν ἄγνώστου, νῦν δὲ ἀποκεκαλυμμένου Θεοῦ.

Ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος ἦν τότε, ὡς εἴρηται, διηρημένος εἰς δύο στρατόπεδα. Οἱ μὲν ἀρνούμενοι τὴν Ἐνσάρκωσιν, ἔλεγον τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον φιλὸν, ὃτι ὁ Ἰησοῦς οὐδέποτε ἄλλως ὠνόμασεν ἑαυτὸν, ἢ Υἱὸν Ἀνθρώπου· οἱ δὲ ἐλάτρευον αὐτὸν ὡς Θεὸν καὶ ἐπρέσβευον τὸ τρισσὸν τῆς θεότητος.— Ἰότι τῶν δύο δογμάτων θέλει προτιμήσει ὁ τὴν πατριὸν πολυθεῖαν ἀποταχθεὶς αὐτοκράτωρ, καὶ εἰς ζήτησιν νέας πίστεως ἐλθὼν εἰς Βυζάντιον;

Τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο πρὸς αὐτὸν ἀδιάφορον. Ἐν μόνον ἀπαραιτήτως θέλει, ἔν μόνον βούλεται, τὴν ἐνότητα τοῦ δόγματος, διὰ τὴν ἐνότητα τῆς πολιτείας· αὐτὴν, χωρὶς τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ ἐμπεδώσῃ τὸ πολιτικὸν τοῦ οἰκοδόμημα. Ὁ Κωνσταντῖνος ὄρον, καὶ τούτοις καὶ ἐκεῖνοις τίθησι τὴν ὁμοφροσύνην τῶν νέων ὑπηκόων, τὴν ἀδιάρρηκτον στερεότητα τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ προϋτίθετο νὰ στήσῃ τὸν θρόνον του. Ἄν δὲ ὁ Χριστὸς ἦν Θεὸς ἢ ἄνθρωπος, τί ἐντεῦθεν; Πίστιν ἤθελε μόνον, Religionem ad religionem, τὰ δὲ καθέκαστα μεταξὺ τῶν οἱ θεολόγοι διασαφίσωσιν.

Ἄσύνετος ἢ γνώμη τοῦ Κωνσταντίνου· διότι, πῶς χωρὶς Τριάδος, τὴν μονοθεῖαν τοῦ ἱστορικοῦ κόσμου διακρινούσης ἀπὸ τῆς μονοθείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης; πῶς χωρὶς τρισυποστάτου θεαρχίας ἐκροτεῖτο σύστημα πολιτικὸν ἅμα καὶ θρη-

σκευτικόν, ιστορικόν ἐνταυτῷ καὶ ἱερόν; Χωρὶς δὲ τινος ὑπερανθρώπου συγχρόνως καὶ ιστορικοῦ θρησκευήματος ἀντικατασταθησομένου εἰς τὸ κενόν τῆς μυθοθρησκείας, ἐπὶ τίνων θεμελίων ἤθελε βασίσει τὸν θρόνον του;

Ὁ Ἰσαπόστολος κληθεὶς Κωνσταντῖνος παραδίδει τὴν ἔκβασιν τοῦ σκοποῦ του εἰς διαλεκτικὴν θεολόγων συζήτησιν. Πράξις ἄβουλος, τὴν Εὐρώπην ὅλην διακυβεύσασα εἰς τινὰς ὀλίγας συνεδριάσεις ἱερέων.

Ἡ πρώτη τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων συγκαλεῖται. Τρεῖς δὲ ἰδέαι παρουσιάζονται εἰς τὴν Σύνοδον αὐτήν, τὴν κυριαρχίαν τοῦ κόσμου διαφιλονεικῶσαι. Προβαίνει μὲν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀρείου ὁ Ἰουδαϊκοελληνικὸς λόγος τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ λόγος ὁ ἀνυπόβλητος τῆ τοῦ καθολικοῦ λόγου ἐξουσία. Προέρχεται δὲ εἰς ἀπόκρουσιν αὐτοῦ ὁ Ἀθανάσιος, ἀντιπρόσωπος τοῦ καινοῦ Ἑλληνισμοῦ, νομοθέτης πίστεως καὶ πνευματικῆς ἐνότητος, διδάσκαλος ἀνακοσμοποιήσεως κοινωνικῆς συνάμα καὶ ἐθνικῆς. Ἐν δὲ τῷ μέσῳ τῶν ἀνταγωνιστῶν ἀμφιπτερυγίξει ὁ ἔκδημος Ῥωμαϊκὸς αἰτός. Ὁ Ἀρειὸς ὑπέρμαχος τοῦ παρελθόντος, ὁ Κωνσταντῖνος διατάκτης τοῦ παρόντος· ὁ Ἀθανάσιος δογματοθέτης τοῦ μέλλοντος, τουτέστι λόγος ἱστορικὸς, λόγος πολιτικὸς, λόγος πνευματικὸς, ἰδοὺ αἱ τρεῖς ἰδέαι αἵτινες συνέρχονται εἰς τὴν ἐγκαίνισιν τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος, εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς Οἰκουμενικῆς ἐκείνης συνελεύσεως.

Ἐνίκησεν ἡ εὐγλωττία τοῦ Ἀθανασίου, ἡ ὑπερίσχυσεν ἡ πίστις τοῦ χύδην ὀχλοῦ, ἀποφάν-

θεῖσα τῇ ψήφῳ 318 Πατέρων; Πιθανώτερον τὸ δεύτερον. Μετ' ὀλίγον καὶ Β'. Σύνοδος συναθροίζεται. Ἀλλὰ καίτοι Οἰκουμενικῇ ὡσαύτως, οἰκουμενικὰ δὲν ἀποβαίνουσι ταύτης τ' ἀποτελέσματα, ὡς τὰ τῆς προηγουμένης. Τὸ ἰθαγενές στοιχεῖον ὑπερκρατεῖ. Ἡ ἐπὶ Θεοδοσίου Σύνοδος δὲν συνέρχεται ἐν Νικαίᾳ, καθὼς ἡ ἐπὶ Κωνσταντίνου, ἀλλὰ συνεδριάζει ἐν αὐτῇ τῇ βασιλευούσῃ· σύγκειται δὲ ὑπὸ πατέρων Ἑλλήνων καθ' ὀλοκληρίαν, μηδενὸς ἐλθόντος ἀπὸ τῆς Δύσεως· σύμπτωμα τρανὸν ἑλληνικῆς ζωτικότητος. Τὸ Σύμβολον τῆς Β' ταύτης σαφηνίζει, διατυποῖ, δογματοποιεῖ τὴν μεταξὺ Ἐνανθρωπήσεως καὶ Πανελληνίου συναφθεῖσαν συνθήκην· γίνεται κέντρον θεόπηκτον, περὶ τὸ ὅποιον καὶ Μεσαιῶν καὶ Ἀναγέννησις θέλουσι στραφῆ μέχρι τελεσφορίας· κρίκος συνείρων τὴν Ἑλλάδα τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὴν τοῦ Παύλου, τὴν τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ τὴν τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Συνελεύσεως. Ὅ,τι δὲ θέλει ἐνεργήσῃ ὁ Παπισμὸς ὑπὲρ τῆς Νεολατινικῆς ἀναμορφώσεως, τοῦτ' αὐτὸ θέλει κατορθώσῃ ἡ Β'. Σύνοδος ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδος. Χαράσσει τὰς πρώτας τῆς Ἀναγέννησεως γραμμάς· προετοιμάζει τὰς ἀναγκαίας Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως διακρίσεις, παρασκευάζει τὸ αὐθυπόστατον καὶ ἰδιοπρῶσωπον τῆς ἐθνότητος. Τίς ἀγνοεῖ, ὅτι τὸ Σύμβολον αὐτὸ διέστηκε τὸν νεώτερον Ἑλληνισμόν ἀπὸ τῆς Δυτικῆς πολιτείας ὅσον ἀπέχουσιν Ἀνατολαὶ ἀπὸ Δυσμῶν;

Ἐτερον ἀξιοσπούδαστον· ὁ Ὄρος τῆς Α'. Συνόδου διχοτομεῖ τὸν Ῥωμαϊσμόν εἰς πρεσβύτερον

καὶ νεώτερον, καθὼς τὸ τῆς Ἐνσαρκώσεως δόγμα διεῖλε προηγουμένως τὸν Ἑλληνισμόν εἰς παλαιὸν καὶ καινόν. Τόπος δὲ συνοχῆς τῶν ἀνακαινισθέντων δύο τούτων ἡμικοσμίων τῆς πολυθείας τίθεται τὸ Βυζάντιον, ἡ μεσαιτάτη τῶν Δωριέων πόλις, ἣν μασχαλήν Ἑλλάδος ἐκάλεσαν οἱ παλαιοί. Ἐντεῦθεν, κατὰ λόγον ἱστοριονομικόν, Νέα Ῥώμη δηλοῖ Νέας Ἀθήνας, σημαίνει ἐστίαν Πανελληνίου χριστιανικοῦ· καὶ γὰρ Ἑλληνικὸς ὁ πληθυσμός. Τὸ Εὐαγγέλιον μετέβαλε τοὺς Ἑλληνας εἰς Χριστιανούς, νῦν δὲ τὸ Πιστεύω μετονομάζει αὐτοὺς Νεορωμαίους, ἡ ἀπλούστερον Ῥωμαίους· φάσις ὀνοματικὴ δευτέρα, σημειοῦσα τὴν μετάστασιν τοῦ μεσαιῶνος εἰς κύκλον ἐνεργείας εἰδικώτερον, καὶ ὑπὸ τὴν ψευδωνυμίαν ἐθνικώτερον, ἐπειδὴ Ῥώμη ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐδὲν ἄλλο ἐκφράζει, ἢ τὴν σύμπηξιν τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν εἰς μοναρχικὴν πολιτείαν μίαν καὶ ἀδιαχώριστον. Τὸ ἰθαγενὲς στοιχεῖον ἄλλως τε, δὲν βραδύνει καὶ πασιδῆλον νὰ καταστήσῃ τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τῆς πολιτείας αὐτῆς. Λέων ὁ Θράξ καλεῖται Μέγας. Διατί; Ἄρα διὰ τὴν μεγαλοφυίαν του; Ἄλλ' ὅσα οἱ χρονογράφοι διεγούνται δὲν δικαιολογοῦσι τὸ ἐπίθετον. Τὸ ἐξηγοῦμεν ἡμεῖς· ὁ Λέων οὗτος, πρῶτιστος τῶν αὐτοκρατόρων Ἑλλην τὸ γένος καὶ τὸ δόγμα, ἀθετεῖ τὴν περὶ βασιλείας Ῥωμαϊκὴν τοῦ Κωνσταντίνου παράδοσιν, καὶ πολίτευμα ἐγκαινίζων ἰθαγενὲς, δέχεται τὰ μὲν σκῆπτρα παρὰ τῆς ἐγγχωρίου Συγκλήτου, τὸ δὲ στέμμα ἐκ χειρῶν

τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας (457 μ. Χ.). Δι' αὐτοῦ, ἡ Α'. Σύνοδος καθυποτάσσει τὴν Νέαν Ῥώμην ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς, πρὶν ἢ συμπληρωθῆ μία καὶ ἡμίσεια ἑκατονταετηρίς.

Ἐντοσοῦτω, παγιωθείσης ὑπὸ τῆς Β'. Συνόδου τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας, ἄρχεται ὁ πόλεμος ὁ ὑπὲρ ἐνότητος. Ὁ Ἄρειος ἀπῆλθεν, ἀλλ' ἡ Αἵρεσις ἀπομένει. Ὁ ἀτομικὸς λόγος τῶν σοφιστῶν καὶ φιλοσόφων μετεμψυχούμενος εἰς τοὺς Ἀπολλιναρίους, τοὺς Μακεδονίους, τοὺς Εὐτυχίους, τοὺς Πελαγίους, καὶ ἑτέρους θεολόγους τοῦ αὐτοῦ φεράματος, μὴ παραδεχομένους τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμοπιστίας, κινεῖ μάχην πεισματώδη κατὰ τοῦ Δόγματος. Μάχην δ' ὡσαύτως κινεῖ καὶ ἡ μοναρχία, καί τοι διὰ Κωνσταντίνου συντεθεῖσα τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἄν γὰρ οὗτος ὡμολόγησε τὴν Σύνοδον, ὅμως ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου νοσεῖ τὰ τοῦ Ἀρείου. Καὶ ὁ μὲν Ἰουλιανὸς καταδιώκει τοὺς Γαλιλαίους (Χριστιανοὺς), ὁ δὲ Οὐάλης ἀποστρέφεται τοὺς ὀρθοδόξους· αἵρετικὸς δὲ ὁ Ἀναστάσιος, καὶ αἵρετικοὶ ἐπίσης ἕτεροι βασιλεῖς. Διὸ τὸ Σύμβολον διάκειται ἀπ' ἀρχῆς ἐκτεθειμένον εἰς τὴν διττὴν ἀντενέργειαν τῆς μοναρχίας καὶ τοῦ ἀσυνθέτου Ἑλληνισμοῦ.

Διαρκεῖ ἡ ἀσυμφωνία ἐπὶ 500 περίπου ἐνιαυτοὺς, ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ μέχρι Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο· περίοδος ὀργασμοῦ, ταραχῆς, δημοδῶν στάσεων, καθ' ἣν ἡ πολιτεία οὐκέτι ἐδραίως ἐπὶ τῶν θεμελίων τῆς βεβασισμένη, ἀμφοτερίζει νῦν μὲν πρὸς τὴν πνευματικὴν διχόνοιαν, νῦν δὲ πρὸς τὸν βασιλικὸν δεσποτισμόν. Βέβαια, ἡ ἀσυμφωνία

δὲν κωλύει τὴν βαθμιαίαν τοῦ στέμματος ἐξελλήνισιν, ἐπειδὴ, εἴτε ἀρειανός, ἢ μονοφυσίτης, ἢ μονοθελήτης ὁ αὐτοκράτωρ ἦ, εἴτε τούναντίον ἐνωτικὸς καὶ ὀρθόδοξος, πάντοτε σύμβουλον ἔχει καὶ χειραγωγὸν ἀφ' ἑκατέρων τὸν Ἑλληνισμόν. Ὅθεν, βλέπομεν ἀπ' ἀρχῆς τὸν μὲν Ἰουλιανὸν (361—363 Μ. Χ.) ἑλληνιστὶ φιλοσοφῶντα καὶ συγγράφοντα, τὸν δὲ Θεοδοσίον νυμφευόμενον εἰς ποιήτριαν Ἀθηναίαν (383—408) τὸν δὲ Ζήνωνα ἐκδιδόντα ἑλληνιστὶ τὸ Ἐνωτικὸν αὐτοῦ (474—491), τὸν δὲ Μαυρίκιον καὶ αὐτὸν ἑλληνιστὶ συντάσσοντα τὸ περὶ Πολεμικῆς Τέχνης βιβλίον του. Ἀλλ' ἡ ἐξελλήνισις αὕτη τῶν ἀνακτόρων λυσίτελής δὲν ἀποβαίνει, πρὶν ἢ τεθῆ ἡ Αἵρεσις ὑπὸ πόδας τῆς Συνοδικῆς αὐθεντίας, καὶ πάντες ὁμοθυμαδὸν, ἄρχοντές τε καὶ σοφοί, ὁμολογήσωσι τὴν ἀνάγκην τῆς ὁμοδογματίας. Τότε μόνον, καταπαυθέντων τῶν ἐμφυλίων διαπληκτισμῶν, Ἱστορία, Βασιλεία τε καὶ Θρησκεία, δηλαδὴ παρελθόν, παρὸν, καὶ μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας, συμφώνως συνεργαζόμενα, θέλουσι στερεώσαι τὸν ἔθνισμόν τοῦ ὑπηκόου.

Τί δὲ τὸ προκαλοῦν, τί τὸ προβιβάζον τῶν ζωτικῶν τούτων ὀργάνων τὴν συνοικονόμησιν; Ἀφορμαὶ συνήθως ἐξωτερικαί· μάλιστα πάντων ἡ βαρβαρότης, ὑπὸ πρόσχημα διττὸν ἐκστρατεύουσα κατὰ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ εἰδωλολατρεία τῶν Περσῶν, καὶ ἡ μονοθεΐα τῶν Ἀράβων ἐξ Ἀσίας ὀρμώμεναι ἀμφοτέραι, ἐπαπειλοῦσιν οὐ μόνον τὴν ἐπικράτειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑκκλησίαν αὐτήν, ἀλλ-